

EX LIBRIS

ELIN WÄGNER

”VÄCKARKLOCKA”

Rapport från
Elin Wägner-sällskapets
höstseminarium
på S:t Sigfrids folkhögskola

21– 22 september 1991

RAPPORT FRÅN

Elin Wägner-sällskapets höstseminarium på S:t Sigfrids folkhögskola

21–22 september 1991

En vacker hösthelg samlades drygt femtiotalet kvinnor och en handfull män för att genomlysas och diskutera den problematik som Elin Wagners bok *Väckarklocka* aktualiserar. Det är lätt att konstatera att vår värld dessvärre är sådan att denna bok efter ett halvt sekel fortfarande är lika aktuell.

Marianne Enge, Elin Wägner-sällskapets entusiastmerande ordförande, inledde med att uttrycka uppfattningen att mänskligheten kan delas i medlemmar och blivande medlemmar – därmed anspelade på framsyntheten och sprängkraften i Elin Wagners tankevärld.

Föregendel vill jag apropå den ojämna könsfördelningen på studiedagarna poängtera att den brukar vara sådan – och ofta ännu snedare – i alla sammanhang där i synnerhet jämställdhets-, men även freds- och ekologiproblematik på allvar ska diskuteras. För mig reser det alltid frågan hur mänsklig och därmed samhällelig utveckling skall kunna bli en realitet, då det kön som så totalt präglar all verklighetsbeskrivning och maktutövning i vidare mening i vårt samhälle väljer att hålla sig borta så snart de verkligt grundläggande framtidsfrågorna skall penetreras.

Love Almquist

VÄCKARKLOCKA – en aktuell pacifistisk utopi

Elin Wagnersällskapets två höstdagar på S:t Sigfrids folkhögskola inleddes på ett stimulerande och uppfordrande sätt av Birgitta Svanberg. På ett personligt och vetenskapligt stringent sätt presenterade hon sin "nyläsning" av Elin Wagners Väckarklocka. Birgitta Svanberg är litteraturvetaren, som i sin avhandling Sanningen om Kvinnorna har granskat Agnes von Krusenstiernas von Pahlen-serie i ett modernt feministiskt perspektiv. Hon är även angelägen om att kvinnliga författare och kvinnligt synsätt äntligen ska få sin plats i skolornas litteraturundervisning och kommer i höst ut med antologin Manligt och Kvinnligt i Litteraturen.

I Jugoslavien protesterar mödrar mot kriget. Detta tog Birgitta Svanberg som utgångspunkt för att visa hur aktuellt budskapet i Väckarklocka är i dag. Elin Wagners stora och starka utopi är ju att kvinnorna ska kunna vända utvecklingen från krig till fred, från utsugning till omsorg, från slöseri till varsamhet med jordens resurser.

Birgitta Svanberg pekade i sin framställning på tre stora sammanhängande teman i Väckarklocka: kvinnofrågan, pacifismen och miljöfrågan. I sitt tidiga författarskap började Elin Wägner med kvinnornas problem. När författarinnan var ung kvinna stod kvinnorna, när det gällde viktiga beslut, utanför en stängd dörr. In på sin egen hud upplevde hon detta, då fadern, rektorn, utestängde sin begåvade dotter från den högre utbildning, som hans söner självklart fick. Elin Wägner är – som Barbro Alving påpekat – själv ett stycke könsrollshistoria.

Kvinnlig solidaritet

I böckerna Norrtullsligan 1908 och Pennskaftet 1910 kommer för första gången självförsörjande kvinnor till tals. Under den kvicka och journalistiskt lediga formen dokumenteras manssamhällets hela kvinnoförakt. En bärande tanke i dessa böcker är idén om kvinnlig solidaritet. Trettio år senare heter det i Väckarklocka: "Det enda som gör männen benägna att lyssna på kvinnorna och ta dem på allvar är kvinnlig sammanhållning." Pennskaftet innehåller även en ljus och optimistisk tro på samarbete mellan män och kvinnor.

När Väckarklocka kommer ut 1941 har perspektivet mörknat. Elin Wägner har själv ge-

nomlevt äktenskap, skilsmässa, moderskap för en fosterson och arbetet som yrkeskvinna. Hon såg inte längre så ljus på kvinnorörelsens utveckling. Framför allt skilde sig hennes historiebeteckning från den vanliga, officiella, som fördes fram med folkhemspolitik: kvinnorna hade saknat makt och inflytande i samhället men med rösträtten och andra reformer skulle kvinnans ställning förbättras. Målet, det vill säga att kvinnorna skulle bli jämlika med männen, ansåg man redan vara i sikte. Elin Wägner däremot menar att kulturrens inriktning eller, som hon säger, civilisationen är en misslyckad skapelse av männen, där kvinnans inflytande varit ytterst ringa.

Det mest slagkraftiga i Väckarklocka är menar Birgitta Svanberg, den rasande civilisationskritiken. Elin Wagners böcker kommer till i skuggan av två förintande världskrig. Hon ser den västerländska kulturen som en krigarkultur med härskarbegreppet som övergripande princip. Ett samhällssystem som baseras på hävdandet av den starkares rätt leder ofelbart till utsugning, plundring, maktförtryck. I det moderna mansdominerade samhället står teknik mot natur, utnyttjande mot omsorg, våldsexploatering mot kärleksfullt omhändertagande av allt levande.

Den moderliga principen

Hela mänsklighetens kurs måste läggas om, menar Elin Wägner. Kvinnorna måste ta sitt ansvar och bromsa utvecklingen. Den moderliga principen måste lyftas fram. Visionen från mödraålderns starka kvinnor används i Väckarklocka för att ingjuta mod i samtidens kvinnor. Elin Wägner stöder sig på den schweiziske forskaren Bachofens teorier om en ursprunglig moderålder, som växlat över – polväxling kallar Elin Wägner det – till ett manligt herradöme. Mödrarnas auktoritet vilade på kunskaper om livets uppehållande. När männen blev härskare övergavs och nedvärderades det kvinnliga synsättet: de besegrade fruktades av segrarna. Till sist började även kvinnorna tro på sin underlägsenhet.

Den praktiska vägen till kvinnligt inflytande uttrycker Elin Wägner dock ej helt klart. Hon vill inte ha ett matriarkat, det understryker hon noga, utan en jämn balans där manligt och kvinnligt kompletterar varandra. Hennes kvinnosyn bygger otvivelaktigt på det diffusa begreppet om en kvinnlig egenart och hon anser det ödesdigert om denna egenart utplånas. Att kvinnornas stora uppdrag att vrida utvecklingen rätt ska ske på demokratisk väg

är underförstått, men hon förordar även olydnadsstrategier.

Det småskaliga samhället

I slutet av Väckarklocka målar Elin Wägner upp sin utopi – ett idealistiskt framtidsrike. Hon bygger på det småskaliga samhället, på hemmen, på kvinnlig solidaritet, en ekologisk hushållning etc. Målet är oberoende av den industriella marknaden och bättre livskvalitet. Kvinnorna ska få maktigen – som producenter och livsuppehållare.

Birgitta Svanberg avslutade sitt föredrag med en rad frågor, som Väckarklocka lämnar åt oss. Utopin om en värld i samförstånd, styrd av moderliga principer är lockande. Men hur ska vi komma dit? Innebär det att väckarklockan måste vridas tillbaka, kanske till självhushålllets dagar? Eller finns det någon annan väg? Dessa viktiga, inspirerande och svåra frågor ledde till en engagerad och livlig diskussion.

Kerstin Pharmanson

MARGARETA LINDHOLM

REAKTIONER PÅ VÄCKARKLOCKA

Margareta Lindholm talade om reaktioner på Väckarklocka vid första utgåvan av boken 1941 och vid nyutgåvan 1979. Det senaste omtrycket – 1990 (Proprius Böcker och Musik) – gick spårlöst förbi i pressen!

1942 års rubriker löd till exempel:

För att vålla huvudbry
Kvinnlig självprovning
Kvinnlig dispyt
Elin Wägner på krigsstigen
Den borttappade yrkeskvinnan
Den avklädda kvinnan

Margareta mindes sin egen reaktion när hon 20 år gammal läste Väckarklocka under en kurs i Könrollsfrågor, hur hon uppfattade boken som sant radikal och erfor en oerhörd upplevelse av den. I hennes tio år senare framlagda avhandling om feministiskt tänkande under 1930-talet var Elin Wägner jämte Alva Myrdal den dominerande rösten.

Det har påståtts att boken tegs ihjäl 1941, men detta är ej sant. Den recenserades i större dagstidningar likaväl som i kvinnotidskrifter och debatten var livlig. Viljan att förstå var uppenbar, men uppenbart förstod man inte! De samtida recensenterna irriterades av att Elin Wägner påtalade konflikten mellan könen och hon anklagades för bristande konkretion i sin vision.

Uppskattande och positiv var Jane Lundblad i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Hon frågade sig om vi måste gå tillbaka till antiken för att åstadkomma en omvandling. Hon bedömde boken som mycket samvetsgrann, en inventering och omprovning av den svenska kvinnan. Kvinnligheten innebär en protest mot våldet, men en svårighet för Elin Wägner var att förklara var den kvinnliga aspekten kommer in och hur kvinnorna kan utöva inflytande?

Karl Ragnar Gierow uppskattade delvis boken och ansåg den innebära en omprovning av de resultat kvinnosaken uppnått. Han gav Elin Wägner rätt i uppfattningen att kriget är mänsklighetens stora fiasko men ogillade hennes kvinnoaksidéer och uppfattade henne som företrädare för en förlegad könsuppfattning.

Ulla Alm (sedermera Lindström) skrev om Väckarklocka i Lärarinneförbundets tidskrift. Hon ansåg boken lida brist på en konkret angreppsplan. Allt bör granskas ur kvinnlig synpunkt, men vad är det? Är det moderlighet? Moderskapets auktoritet? Ulla Alm ville inte se något kvinnornas samarbete vid sidan av systemet, utan ansåg att kvinnorna måste ge sig in i systemet, ta upp kampen i det politiska livet.

Margit Wählin's recension i Husmodersförbundets medlemsblad irriterade Elin Wägner med sin mästrande ton och begränsade förståelse. Att kvinnofrågan ej var identisk med jordfrågan poängterades av Wählin, som också menade att tekniska landvinningar kan användas positivt.

Stig Ahlgren i Arbetet var respektfull i sin bedömning men raljerade samtidigt över kvinnoarbete.

Maja Ramnéus i Västerbottenskuriren tog fasta på hur kvinnorna, yrvakna vid reformen för kvinnlig rösträtt, upplöst sina organisationer och hur den följande tiden inneburit en anpassning till ett manligt samhälle.

Ven Nyberg i Svenska Dagbladet tog upp bristen på kvinnogemenskap och betonade att goda män var kvinnornas bundsförvanter. Hon

betonade att kvinnlig sammanhållning är nödvändig.

Karin Kock skrev i Socialdemokraten två långa artiklar under rubriken "Den borttappade yrkeskvinnan". Hon kritiserar Väckarklockas kvinnobild av mödrar och hemarbetande och påpekar att någon mystik ej är nödvändig i sammanhangen. Inte oberoende men väl behärskande av tekniken är nödvändig. Uppenbarligen läser Karin Kock Väckarklocka som ett konkret handlingsprogram, som hon anmärker på.

Fogelstadkvinnorna gjorde Elin Wägner besviken. Deras reaktion var sval. På det personliga planet visade de uppskattning i brev till Elin, men som grupp arbetade man inte enligt Väckarklocka. Orsaken kan vara att boken tydliggjorde en konflikt mellan mannen/krigaren och kvinnan/modern, mellan herren och slaven. Ingen kompromiss är möjlig i denna konflikt lika lite som mellan krig och fred!

År 1979 löd några rubriker:

Kvinnorna värnar livet

– männen förstör det

Väckarklockas tid inte förbi

Elin Wägner idag politiskt omöjlig

Många ledande feminister och debattörer deltog i den debatt som nyutgåvan satte igång - Maria Bergom-Larsson, Barbro Backberger, Maj Wechselman m fl.

1990 – TYSTNAD!

Sin egen uppfattning av Väckarklocka sammanfattade Margareta Lindholm så här: Boken ställer många frågor men rymmer inga enkla svar. Den är ingen färdig utopi men pekar ut riktlinjer. Kvinnorna måste va k n a och själva tillsammans diskutera sig fram till utvecklingsvägar. Väckarklocka är fortfarande aktuell för dagens kvinnor genom sin starka förkunnelse av kvinnovärdighet. Kvinnors auktoritet måste bli en faktor att räkna med. Väckarklocka betonar vikten av samarbete mellan könen men förtiger inte att det ännu finns olösta konflikter mellan man och kvinna.

Anne Marie Wieselgren

BENGT LINDSTRÖM

LIVSKVALITET – EN VISION HOS ELIN WÄGNER OCH ETT FORSKNINGSOBJEKT I DAG

Bengt Lindström, barnläkare, höll föredrag om "Livskvalitet – en vision hos Elin Wägner och ett forskningsobjekt idag". Jag vet inte hur ni föreställer er en barnläkare men jag gissar att denne ej är i era tankar. Inledningsvis förklarar Bengt Lindström att han är finlandssvensk och vänsterhänt – en chimär. Humanist och humorist glömmer han att nämna!

Ett bildband med Bengts kommentarer visar oss hur alla barn bör bli välkomnade och få en första aning om livets berg och dalbana. Få uppleva delaktighet, känna "att du också får ha din gren i livets träd". Bengt går så över till en naknare bild av livskvalitet som den är i dag och varhän den och vi är på väg. Livskvalitet har för en del en rent fysiologisk definition – starka styr över svaga. Man dödar de ej fullkomliga. Livskvalitet ur materialistisk synpunkt. De fria marknadskrafternas destruktivitet. Med inte så litet ironi i sitt sjungande tal klargör Bengt att trots tappra försök kom Napoleon bara till Moskvas portar, men McDonalds kom utan ansträngning ända in i staden!

Frukten av pengajakt och konsumtionshets blir inte särskilt god. Bieffekterna är många. Ett exempel: mannen har kommit bort, han behöver ta rätt på sin kvinnliga sida.

Nyckeln till förändring är UTMANING. Speciellt vi nordbor har förmåga att blunda för problem där ett verkligt starkt engagemang krävs. Visst är vi duktiga på att ta hand om oss själva, men vi glömmer liksom bort mellan varven att vi är ett 25-tal miljoner av drygt fem miljarder människor.

Via video låter Bengt oss bli bekant med Lena-Maria, en sprudlande tjej som vägrar ge upp. Lena-Maria är född utan armar och det ena benet slutar vid knät. Trots sitt handikapp lever hon ensam och klarar allt från tandborstning till matlagning med samma förbluffande smidighet. Bengts ord får full verkan: "Man ska inte se människor med problem som problem".

Det är ett dubbelt budskap vi får. Dels denna KAMP som de flesta av oss är kapabla att föra, men tydligt först när faran/proble-

met kommer oss in på livet. Dels är det ett budskap som vill få oss i Norden att värna om möjligheten för människor som Lena-Maria att få hjälp att klara sig själva. Att alla har rätt att känna att de har ett värde i samhället. Det kan vara dyrt att ge denna möjlighet till utveckling och självförtroende. Bengt nämner siffran två miljoner per år för behandling av ett döv-blint barn. Här vill jag skjuta in en siffra som Börje Svensson nämnde i sitt föredrag – 250 000 kronor per sekund har militärmakten att röra sig med. Att förhållande är vidrigt behöver man inte vara radikalpacifist för att tycka.

Vår definition av livskvalitet är ofta densamma som Elins i Väckarklocka när vi tänker efter lite. Det som felas skulle alltså vara utmaning och engagemang. Men så snabbt som vår miljöförstöring och konsumtionstakt har ökat har utmaningen snart växt sig så stor att inga skygglappar hjälper. Vi får hoppas att utmaningen inte hinner bli för stor.

Tänkvärt:

Italien hade krig och terror och mord men skapade renässansen, da Vinci och Michelangelo. Schweiz med 500 år av fred och demokrati producerade gökuret!

Bengt gav två boktips under föredraget:

Lars Gustafsson: Barnpappan

Tove Jansson: Det osynliga barnet

Jessica Sjögren

GRUPPARBETE I

På eftermiddagen delades deltagarna upp i sex grupper som diskuterade ett antal frågor i anslutning till de tidigare föredragen. Grupp nummer sex skickade ett sammandrag av samtalet.

Via den första frågan, om inte dagens miljö-rörelse har mycket gemensamt med Elin Wagners ekologiska grundsyn, kom vårt samtal att röra sig om vår syn på livskvalitet: hot mot den och möjligheter för den nu och i framtiden. I samband därmed vävdes också en del av de övriga frågorna in. Färdiga svar fann vi förvisso icke. Men väl att fortgående samtal är nödvändiga.

Det framhölls att vegetarisk livsföring verkligen innebär höjd livskvalitet. Med en sådan skulle också den svåra frågan om ett värdigt liv och en värdig död för varje levande varelse

(även ox, får och svin...) bli något mindre skuldtyngd.

Gång på gång kommer vi fram till nödvändigheten att planera för ekologiskt jordbruk och närhet mellan konsument och producent. I Sverige borde det vara möjligt just nu som alternativ till den hotande granskogen.

I gemensam strävan för det vi menar med god livskvalitet finner vi det nödvändigt med minskat habegär, ändrad produktionsinriktning, annorlunda värdering av arbete. Förmåga att gå samman utan att alltid tycka precis likadant. Samarbeta där vi inte handikappas men kompletterar varandra.

Kort sagt: Protest mot nu rådande system.

Och så var det historien om FRÖET. Visste Du att det finns två sätt att analysera ett frö?

- Man kan dela det i tunna, tunna skivor och undersöka det mikroskopiskt, kemiskt, fysikaliskt, elektromagnetiskt...

- Men man kan också mylla ner det i jorden och låta det GRO.

Vilket skulle Du föredra?

Margit Jonsson

GRUPPARBETE II

Gruppdiskussionerna som var inlagda på programmet var styrda på ett sätt som knappast kan bli särskilt fruktbart. Vi försattes i samma situation som skolelever så ofta råkar ut för. Om en gruppdiskussion skall vara styrd måste förelagda frågor korrespondera med givet material och på ett sådant sätt att det känns meningsfullt.

I min grupp gjorde vi som förnuftiga gymnasister brukar göra i liknande situationer. Vi ägnade minimalt och pliktskyldigt intresse åt uppgiften. För övrigt, då de för diskussionsuppläggningsansvariga var utom hörhåll, diskuterade vi sådant som kändes aktuellt och angeläget för oss denna dag. Tack vare vår "sunda olydnad" uppehöll vi oss i stort vid ämnen av jämställdhetskaraktär.

Vad som var positivt med själva uppläggningsavdelningen av detta inlägg var att grupperna sammansattes med lottens hjälp. Nya kontaktytor skapades sålunda. Beklagligtvis följdes gruppdiskussionerna inte upp på något sätt.

Love Almquist

BRITA ÅKERMAN

MINNEN FRÅN VÄCKARKLOCKE- TIDEN

Efter en musikstund där skolan elever bjöd på njutbar underhållning bänkade vi oss för att lyssna till Brita Åkerman. Denna vitala dam har under sin yrkesverksamma tid ägnat sig åt familje- och konsumentfrågor och även utgett böcker i dessa ämnen.

På ett humoristiskt och språkligt livfullt sätt berättade Brita Åkerman om sin tid som "brevvän" med Elin Wägner. Det hela började 1937 då Brita Åkerman som nybliven "kvinnoaks kvinna" kom med i Fredrika Bremer-förbundet. Hennes uppgift där var att se till att kvinnor blev representerade i olika beslutsfattande organ genom en kampanj – "Vi kan – Vi behövs" som fördes i samarbete mellan olika kvinnoorganisationer. I detta arbete ansågs Elin Wägner med sina idéer kring kvinnofrågor vara en bra draghjälp. Brev skrevs 1940 om hjälp med agitation inför det stundade riksdagsvalet, men Elin Wägner var inte intresserad av att göra något då. I ett svar på ett andra brev från Brita Åkerman talar Elin Wägner om "den felaktiga anpassningspolitiken" från kvinnoorganisationernas sida.

Brita Åkerman fortsatte sitt arbete som sakkunnig i olika frågor angående hushållens konsumtionsval. Kriget pågick och befolkningen var i stort behov av att lära sig krishushållning.

Brita Åkerman utkom med sin bok "Familjen som växte ur sitt hem". Denna undersökning av 200 "normalhem", ettor och tvåor i Stockholm, är i sig kulturhistoria som visar kvinnornas situation: husmödrar "instängda" i trånga hem, omstuvningen av möbler morgon och kväll. Brita Åkerman skickade HSB-skriften till Elin Wägner och framhöll på nytt kvinnornas svårigheter att göra sig hörda. Elin Wägner recenserade Brita Åkermans bok på en helsida i DN 1941 under rubriken "Husmodern vingklippt". Först ges ett utförligt referat. Sedan tar Elin Wägner upp att vanliga kvinnor inte har några möjligheter att utnyttja överbliven tid. Elin Wägner talar bland annat om social verksamhet som en möjlighet. I denna artikel tar Elin Wägner upp flera för Väckarklocka viktiga teman.

Brita Åkerman inbjöds även till Fogelstad för att berätta om sin bostadsbok. Där träffades de båda kvinnorna. Enligt Brita Åkerman

hade Elin Wägner en alldeles speciell karisma.

Under arbetet med Väckarklocka uttryckte Elin Wägner en önskan att träffa kvinnor ur den yngre generationen. Brita Åkerman bjöd då hem ett antal yrkeskvinnor, som var engagerade i kvinnosaken, bland andra Karin Kock och Alva Myrdal, för att ge henne möjlighet att pröva sina idéer. Särskilt kritisk var Karin Kock. Hon skrev ju också senare två negativa recensioner av Väckarklocka undertiteln "Den borttappade yrkeskvinnan". Elin Wägner var förargad på henne, hon måste ju ha varit ett gott exempel på vad Elin Wägner benämner "den felaktiga anpassningspolitiken".

Vid Väckarklockas utgivande förädrades Brita Åkerman ett exemplar. I den stod att läsa:

"Till Brita som krävde denna bok och ömt deltagit i dess tillkomst. Mätte barnmorskan inte behöva skämmas."

Brita Åkerman svarade:

"Om jag haft något av barnmorskans tämligen enfaldiga roll att hela tiden stå och säga att det inte gör ont när det gör som ondast har det du gjort för mig varit att ge en blodtransfusion, nödvändig för livet. But not an easy life."

Med dessa ord avslutade Brita Åkerman sitt anförande och det var inte utan att det gick ett historiskt sus genom matsalen på S:t Sigfrids folkhögskola. Brevet finns bevarade på Kvinnohistoriska arkivet i Göteborg.

Karin Elmvik

BASKURS I EKOLOGI

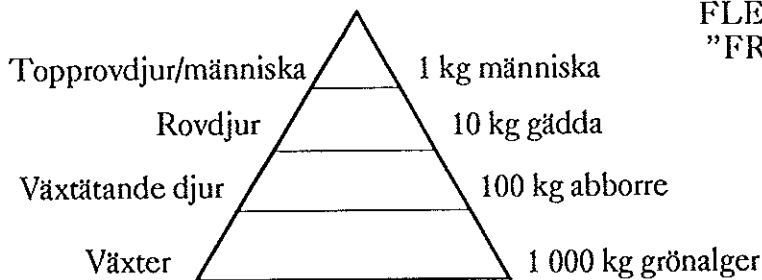
Börje Svensson inledde sin kurs på söndag förmiddag med att säga att Elin Wagners tankegång är just ekologisk och läste det kända (om än förfalskade) brevet från indianhövdingen till USAs president om det omöjliga i att äga mark och äga natur. Marken och naturen i stort kan endast vårdas - och lämnas till nästa generation.

Börje Svensson jämförde orden ekologi och ekonomi - där ekologi står för läran om vårt hus, vårt hem, dvs om samspelet mellan organismer och deras miljö i ett långsiktigt perspektiv, och ekonomi står för ett kortsiktigt perspektiv som "efterlämnar blott en öken".

Med ett ekologiskt synsätt skulle vi avgiftsbelägga fossila produkter och ivrigt beskoga jorden igen. Arthur Lundqvist har sagt: "Ett träd per människa är inte nog".

Börje Svensson förklarade därefter hur solen - som nu har förbrukat halva sin tid, men ändå ger jorden många miljarder år att existera - bygger upp den gröna växtligheten och hur kretsloppet i naturen med uppbyggnad, användande av spillning, jordbakteriernas nedbrytande till närsalter möjliggör ny uppbyggnad. Det som stör cirkeln är t ex konstgödsel, som inte sätter jordbakterierna i arbete utan ger en sjuk jord, sjuka växter och befördrar användning av bekämpningsmedel.

Börje Svensson gick vidare med näringspyramiden - ett sätt att beskriva hur 90 procent av växtmassan förloras när den blir till föda för växtätande djur och hur 90 procent av deras vikt försvinner när de äts av rovdjuren - och till slut 90 procent av dem åtgår för att topprovdjuret (människan) ska byggas upp av animalier.

Exempel på näringspyramid

Ett ekologiskt handlingsprogram

Vad ska vi göra för att på minsta sätt störa det ekologiska kretsloppet?

Tänk på att

- Ekologi börjar hemma.
- inte använda människoföda till djurfoder. Hushållsgrisen levde på rester och till och med diskvattnet gavs till grisen förr.
- Kompostera allt som går. På det sättet skulle vi kunna spara in 800 000 mil/år i sopbilsåkande!
- Undvika plastprodukter baserade på olja, som vid sin förbränning alstrar koldioxid och ökar drivhuseffekten. En ny plast i USA, gjord på potatisskal, har inte den farliga effekten.
- Recirkulera - återanvänd - och tro inte att slängprincipen är tecken på hög standard. I Kina slänger man inte glödlampor - man lagar med nya glödtrådar!
- Använd biobränsle (det som kan växa på en mans/kvinnoålder) och låt oljepriset bli högt.
- Använd metangas ur restprodukter t ex från vattentoaletterna och driv kollektivtrafiken med metan.
- Medverka till att ekologin får styra lagstiftningen.
- Påverka forskningsetiken. Forskarna ska inte ställa upp på uppdragsgivarnas krav om resultatet kommer att utnyttjas dåligt. Forskarna måste ha ett etiskt ansvar och ett ekologiskt synsätt.

• Satsa på kamp mot miljöförstörelsen nu när spänningen mellan öst och väst förändrats. Nu används 250 000 kronor per sekund på militära rustningar. Om endast 10 procent, 25 000 kronor per sekund gick till miljön kunde de flesta problem lösas!

Till sist det som Börje Svensson sade i början av lektionen (som var på hög pedagogisk nivå):

FLER BORDE LÄSA
"FRED MED JORDEN".

Ing-Marie Sundling

EN VÄCKARKLOCKA-RÖRELSE?

I slutkapitlet i Väckarklocka berättar Elin Wägner om en diskussion i vänkretsen 1940, som handlade om vad hög levnadsstandard egentligen innebär. Man enade sig där om att ren luft, friskt vatten, bröd från säd som vuxit i ren jord, få men funktionella och hållbara ägodelar, en rymlig bostad samt något att leva för var de viktigaste förutsättningarna för ett bra liv. Slutsatsen var dock att utan fred kunde detta program fören "funktionalistisk fattigdom" omöjlig genomföras.

Vi som samlats på Elin Wägner-seminariet vid S:t Sigrids folkhögskola den 21–22 september 1991 var överens om att Väckarklockas krav på en hög levnadsstandard, som vi idag föredrar att kalla livskvalitet, fortfarande gäller men att de nu kanske är ännu mer hotade och viktiga att kämpa för än för femtio år sedan. Vilka förändringar i samhället som behövs för att vi ska uppnå livskvalitet-målet hade vi många olika idéer om. Vi vill understryka att följande punkter inte är ordnade efter angelägenhetsgrad eller resultat av omröstningar. De är helt enkelt förslag som kom upp i diskussionen och som vi hoppas ska väcka eftertanke och motförslag och leda till att samtalet fortsätter i de olika vardagsmiljöer och församlingar där Elin Wägner-sällskapets medlemmar har sin gärning.

- Ett ekonomiskt system som är möjligt att genomskåda till alla delar och konsekvenser: mot alla marknadsekonomin kortsiktiga problemlösningar måste alltid ställas upp alternativ som är inriktade på en ekologisk ekonomi.

- Nya ägande- och brukandeformer (t ex åborätten) och ett beslutfattande som mera strävar efter konsensuslösningar än majoritetsbeslut.

- Flera kvinnor i alla sammanhang där viktiga beslut fattas.

- Familjeliv som medger samtidigt delta-gande i yrkes- och samhällsliv: sex timmars arbetsdag, lika rättigheter till föräldraförsäkring, översyn av ATP-systemet.

- Kritisk granskning av hur teknikens framsteg tillvaratas: prioritering av de tekniska kunskaper som gör vardagslivet lättare för människor men aldrig på bekostnad av livsmiljön.

- Satsning på barnen som en framtidsmöjlighet: utveckling av kreativa metoder i skolarbetet, rösträtt för barnen.

- En förutsättningslös och framtidsinriktad

EG-debatt där ideella krav bereds samma utrymme som ekonomiska och politiska hänsynstaganden.

Solveig Hammarbäck

TANKAR SOM KAN FÖRA VIDARE

I min kommentar har jag sett det som en väsentlig uppgift att söka uttrycka övergripande tankar och idéer som aktualiserats eller ligger i förlängning av det som sagts under föreläsningarna. En ambition har med andra ord varit att formulera sådana funderingar omkring det vi upplevt som kan föra vidare mot ett konstruktivt arbete i framtiden.

Teknik mot natur – våld mot kärlek

Det var inte svårt för Birgitta Svanberg att som inledande föreläsare med hjälp av citat ur Väckarklocka demonstrera hur högaktuell Elin Wägner är. Svanberg framhävde att kulturkritiken i boken är det mest slagkraftiga. Teknik står mot natur. Våld står mot kärlek. Detta har lett till ett hämningslöst utnyttjande av naturresurserna, som innebär att det oundvikliga uttrycket för vår kultursyn är kriget.

Det behöver sägas lika mycket idag som på Elins tid att jämställdhetssträvanden som har männen som mått är felaktiga. Elin Wägner betonade att strävanden mot jämställdhet visserligen måste vara demokratiska, men sade också att viss gerillaverksamhet är nödvändig, vilket även många kvinnor efter henne tvingats inse. Slutsatsen blir att särskilda kvinnogrupper alltså är nödvändiga. Med anledning av Birgitta Svanbergs framställning aktualiserades dessutom frågan om inte ett särskilt kvinnoparti är av nöden?

Tala klartext aldrig uppskattat

Margareta Lindholm belyste samtidens "oförstående" reaktioner på boken Väckarklocka. Att Fogelstadgruppen, vars idéer Elin Wägner faktiskt genom sin bok förde fram och konkretiserade, även den reagerade svalt kan tyckas märkligt. Men detta demonstrerar något som jag tyckt mig finna så ofta att det torde vara ett allmänt

fenomen: Den som liksom Elin Wägner tar sig före att offentligt – klart och konkret – ta upp djupgående konflikter till diskussion kan knappast räkna med positiva reaktioner. Det mest frustrerande i sådana sammanhang är just det som illustreras av Elin Wägners besvikelse över Fogelstadgruppens brist på erkännande, nämligen att inte ens de som säger sig vara djupt engagerade i den aktualiserade problematiken visar någon uppskattning. Svårigheten att skapa debatt omkring verkligt komplicerade och djupgående frågor blir än svårare genom att vi har ett debattklimat där rädslan för personliga tonfall sitter mycket djupt.

Med tanke på hur Elin Wägners Väckarklocka mottogs då den först utgavs och med vetskap om att den knappast alls uppmärksammas nu då den – fortfarande lika aktuell – på nytt utgivits vill jag även säga följande: Debatt- och mediaansvariga måste någon gång inse i vilken förvånande utsträckning de själva faktiskt speglar och förstärker de flesta människors inneboende motvilja att möta och ta till sig ovana tankar och impulser – hur välgrundade och nödvändiga de än må vara.

Sannolikt sker ingen förändring i den mediastyrd opinionsbildningen förrän det rådande manliga värderings- och maktmonopolet i de tunga mediasammanhangen bryts. Den dag nyhetsvärdering och debattstyrning på allvar präglas också av kvinnor räknar jag med att samhällsklimatet förändras radikalt så att ingen kan fortsätta att negligera de stora mänskliga framtids- och utvecklingsfrågorna. Förhoppningsvis blir debatten då avsevärt mer öppen, personlig och spännande. En debatt som inte längre är så förutsägbar och rituell skulle verkligen kunna komma att fungera som vägröjare för nya impulser och omvälvande idéer.

Varför lär vi oss aldrig?

Då Brita Åkerman berättade om jämställdhetssträvandena på 1930- och 40-talen var det slående hur mycket som kändes igen från samma kamp i dagens samhälle – trots starkt förändrade levnadsvillkor. Problemställningarna är i dag i allt väsentligen desamma.

Brita Åkermans i alla avseenden oförglömliga föredragning väckte många funderingar. Jag skall nöja mig med att återge följande: Hur skulle utvecklingen i vårt samhälle ha blivit om inte endast sådana kvinnor som representerade den för männen mindre farliga ”anpassningspolitiken” – då framför allt Karin Kock

och Alva Myrdal – under de så avgörande 30- och 40-talen accepterats som representativa och auktoritativa av det styrande manssamhället? Varför drar vi aldrig nödvändiga lärdomar, då vi gång på gång ser hur makten och etablissemangen förstår att till sig knyta just de inslag i radikala och progressiva strävanden som gör det möjligt att i stort desarmera dessa?

En ny sorts kvinnor

Birgitta Svanberg inledde den avslutande diskussionen med att driva frågan om ett särskilt kvinnoparti, vilken tydligen hade ventilerats i några gruppdiskussioner föregående dag. Detta ledde till att deltagarna under ett mycket livligt meningsutbyte sökte ta ställning till om det vore möjligt att utforma ett program för vad som skulle kunna kallas en ”Väckarklocke-rörelse”.

Vad jag alltid kommer att minnas från detta seminarium avslutande diskussion är Brita Åkermans förmåga att i varje väsentlig sakfråga med knivskarp och ovedersäglig argumentering formulera slutledningar med en klokskap som inte kunde ifrågasättas – allt återigen på ett språk som det lyste och sprakade om. Trots att inget av hennes debattinlägg kan återges annat än i en mycket färglös tappning, vill jag ändå söka referera några av dem, då de vittnar om hennes djupt erfarenhetsgrundade hållning och obestriddliga integritet.

Brita Åkerman betonade hur kvinnor själva starkt bidrar till att nedvärdera sina egna arbetsuppgifter. Och varför satsar kvinnor inte på mera kvalificerade jobb? Hon framhöll vidare värtaligt att vi nu har en ny sorts kvinnor – men vi förstår inte att vara stolta över detta! Vi har också anledning att yvas över att vi kommit långt genom att så mycket nu satsas på barnomsorg. Brita Åkerman kom till slutsatsen att sex timmars arbetsdag inte var något för ett särskilt kvinnoprogram. Hon påpekade också att deltid i sig inte är något negativt – det är ATP och andra bestämmelser där omkring som behöver ändras.

Med anledning av diskussionen om kvinnoparti och programskrivande varnade Brita Åkerman mycket bestämt för att utforma ett allmänt program. Alltför många har skrivits utan att leda någonvart. Men Elin Wägnersällskapetets medlemmar bör göras medvetna om den aktuella diskussionen och dess innebörd så att de kan beredas tillfälle att komma med konkreta idéer. Det är sådana som är värdefulla. Brita Åkerman framhöll vidare att det som kan få verklig betydelse är om det

finns aktiva och vittförgrenade nätverk som effektivt kan sprida information och idéer.

Levande nätverk

Marianne Enge, som lett denna långa och mycket livfulla debatt, instämde och underströk att utan aktiva individer och levande nätverk kan inga verkliga förändringar åstadkommas.

Jag vill också lyfta fram Britt Mossbergs karakteristik av Elin Wägner-sällskapet och hennes uppskattning av dess agerande. Hon framhöll hur oerhört värdefullt och hoppingsvande det är att den finns en sammanslutning som vågar välja att gå ut på ett mycket aktivt sätt utan att hämmas av den alltför vanliga rädslan att utmana.

Personligen instämmer jag livligt i Britt Mossbergs ord. Det som verkligen krävs i framtiden är en helt ny offensiv hållning från oss som söker hävda humanismens så förbisedda ideal. Det är för att Elin Wägner-sällskapet präglas av denna hållning som det alltid känns så befriande och vitaliserande att vara med på någon av dess aktiviteter.

Mannen som bundsförvant

Slutligen vill jag säga att ur en aspekt var denna hösthelg i Elin Wagners anda särskilt speciell för

mig. Jag har mycket länge varit engagerad i jämställdhetssträvandena. Som man är jag van vid att känna mig väldigt ensam i detta arbete. Jag är också van vid att min närvaro ses med misstänksamhet och ofta känner jag mig ganska oövalkommen.

Det är väl detta som alla strävanden, hur goda och ideella de än är, så lätt råkar ut för. Det personliga engagemanget kan komma att utvecklas så att de agerande ser kampen och de frågor den gäller som sitt revir, vilket inte vem som helst får beträda. Jag upplever att jämställdhetsarbetet har kommit att hämmas av sådana mekanismer.

Därför var det en mycket stor upplevelse för mig att på Elin Wägner-seminariet möta kvinnor som var helt fria från den vanliga misstron. Det är faktiskt första gången som jag upplevt en sammankomst i jämställdhetens tecken där jag mött kvinnor som varit uttalat och förbehållslöst positiva till att jag som man söker verka för kvinnors och mäns lika villkor i samhället. Jag är angelägen att nämna detta och jag låter det gärna bli slutvinjetten på min rapport därför att jag menar att det är betecknande för det unikt öppna, positiva och utomordentligt fruktbara förhållningssätt som så genomsyrar Elin Wägner-sällskapets hela verksamhet.

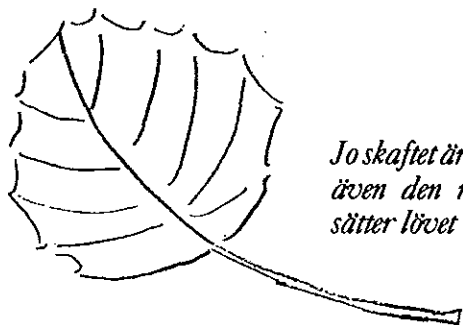
Love Almquist

Stort tack till alla
som bidragit till denna rapport!

Elin Wägner-sällskapets styrelse
November 1991

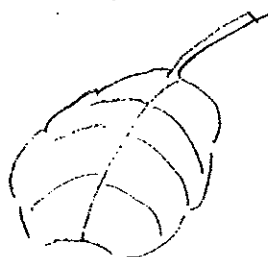
Redigering: *Marianne Enge*
Grafisk formgivning: *Agneta Engman*

Några små anteckningar från
NATURVANDRING MED BÖRJE
 eller **VARFÖR DARRAR ASPLÖVET?**

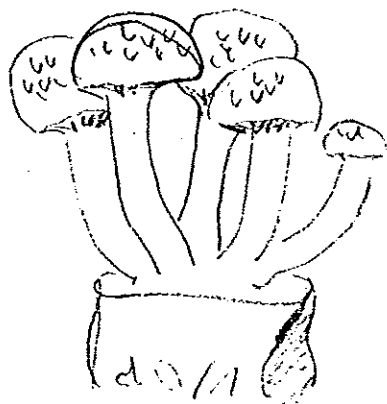
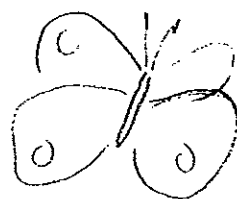

Jo skaftet är långt och platt, så även den minsta lilla vind sätter lövet i rörelse.

Klibbalens löv är klibbiga och vid lövfällningen olivgröna. Bladformen känns igen på den tvära urnupna spetsen.

De fjärilar vi såg, den soliga, varma lördagseftermiddagen, var de befruktade honorna som övervintrar och kommer att glädja oss nästa vår.

Honungssköulingarna såg vi på en stubbe. Svampens mörka, platta mycelsträngar angriper både multnande och levande träd, vars rötter kan lysa forsforakigt i mörker. Fornatiders lyktgubbar.

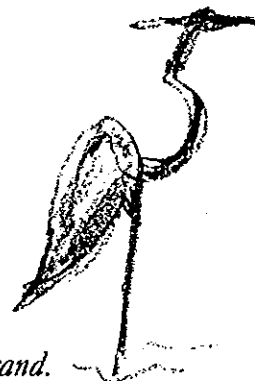
Flugsvampen har fått sitt namn av att man faktiskt dödade flugor med den förr. Man lade torkad flugsvamp i en bunke mjölk. Flugorna drogs dit och drunknade förgiftade.

Bokollon.

Bofinken hette förr bokfink, då den livnärde sig på ollonen. De stannade om det var ett bra ollonår.

Agneta Engman

Häger vid Helgasjöns strand.